CZU: 341.6

RELAŢIILE DINTRE ARBITRAJUL COMERCIAL INTERNAŢIONAL ŞI JURISDICŢIILE STATALE

Aurel BĂIEŞU
Curtea Constituţională a Republicii Moldova

Prezentul articol este consacrat interacțiunii dintre jurisdicția arbitrală și jurisdicția statală. Arbitrajul comercial internațional apare ca o formă alternativă a justiţiei care vine să susţină jurisdicția statală. Activitatea judecătorească și cea arbitrală se exercită în strânsă conexiune, aceste două ramuri ale justiției trebuie să interacționeze și să colaboreze. Relațiile dintre cele două jurisdicții sunt ghidate de două principii de bază: pe de o parte, eficacitatea arbitrajului ca modalitate de soluționare a litigiilor cu efect definitiv și obligatoriu, iar pe de altă parte, securitatea juridică a părților și respectarea drepturilor lor fundamentale. Reglementările legislațiilor naționale privind intervenția jurisdicției statale în arbitrajul comercial internațional au ca scop: facilitarea bunei desfășurări a procesului arbitral, protejarea părţilor aflate în litigiu contra unor eventuale încălcări ale drepturilor și intereselor lor ocrotite de lege, dar și protejarea jurisdicției arbitrale contra unor eventuale intervenții imprevizibile și abuzive din partea jurisdicției statale.

Cuvinte-cheie: *arbitraj; soluționare alternativă a disputelor; drept comercial; sentință arbitrală; procedură arbitrală; tribunal arbitral; instanța judecătorească; executarea sentințelor arbitrale; comerț internațional.*

RELATIONSHIP BETWEEN INTERNATIONAL COMMERCIAL ARBITRATION AND STATE JURISDICTIONS

This article is devoted to the interaction between arbitral jurisdiction and state jurisdiction. International commercial arbitration appears as an alternative form of justice that comes to support state jurisdiction. Judicial and arbitration activities work are closely linked, these two branches of justice must interact and collaborate. The relations between the two jurisdictions are guided by two basic principles: on the one hand, the effectiveness of arbitration as a means of settling disputes with a definitive and binding effect and, on the other hand, the legal certainty of the parties and respect for their fundamental rights. National legislations on state intervention in international commercial arbitration aims at: facilitating the proper conduct of the arbitration process, protecting the parties to the dispute against possible violations of their rights and interests protected by law, and protecting arbitral jurisdictions against possible unforeseeable and abusive interventions from state jurisdiction.

Keywords: *arbitration; alternative dispute resolution; commercial law; arbitration award; arbitration procedure; arbitration tribunal; court; enforcement of arbitration awards; international trade.*

În majoritatea sistemelor juridice, funcţia de a judeca este considerată un atribut al statului ca titular al suveranităţii [1]. Statul ca deţinător al puterii legislative şi puterii judecătoreşti are dreptul exclusiv de a înfăptui justiţia pe întreg teritoriul său naţional, pentru orice fel de litigii şi pentru toate categoriile de subiecţi. Statul este însă liber să dispună ca, în anumite domenii determinate de lege, părţile în litigiu să fie autorizate să supună litigiul lor spre soluţionare unor entităţi nestatale, asociate cu noţiunea

de „justiţie privată”. Dincolo de instituţiile jurisdicţionale tradiţionale, care soluţionează diferendele prin aplicarea forţei coercitive a statului, există un spectru larg de alte mecanisme de soluţionare a disputelor care nu sunt exercitate direct de autorităţile statului, precum arbitrajul, medierea, concilierea etc., – mecanisme desemnate în literatura de specialitate prin „căi alternative de soluţionare a litigiilor”. Faptul că în ţările cu economie de piaţă avansată, potrivit unor statistici, circa 80% din litigiile comerciale internaţionale se soluţionează pe cale de arbitraj [2], ne dă temei să afirmăm că, datorită eficienţei sale, această modalitate de înfăptuire a justiţiei în cauzele comerciale câştigă tot mai mult teren în lumea afacerilor internaţionale. Astfel, arbitrajul apare ca o formă alternativă de justiţie, încredinţată prin voinţa suverană a statului unor persoane private ce nu au calitatea de magistraţi şi nu acţionează în numele statului.

Această abordare se află în armonie cu conceptul privind dreptul la un proces echitabil consacrat în art. 6 paragr. 1 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului, care dispune: „orice persoană are dreptul la judecarea în mod echitabil, în mod public şi într-un termen rezonabil a cauzei sale, de către o instanţă independentă şi imparţială, instituită de lege, care va hotărî […] asupra încălcării drepturilor şi obligaţiilor sale cu caracter civil […]”. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat cu valoare de principiu că, la aplicarea art. 6 paragr.1 din Convenţie, *nu interesează* natura dispoziţiei legale după care litigiul urmează a fi soluţionat (civilă, comercială, financiară, fiscală etc.) şi nici *natura autorităţii competente in materie (jurisdicţie de drept comun, jurisdicţie administrativă, jurisdicţie corporatistă, organ administrativ etc.)*; singurul lucru care interesează este „caracterul dreptului în discuţie” [3]. Prin urmare, având în vedere că în contextul judecării cauzelor privind „drepturile şi obligaţiile cu caracter civil”, Curtea tratează noţiunea de „instanţă independentă şi imparţială instituită de lege” în sens larg, există toate temeiurile pentru ca jurisdicţia arbitrală să fie privită ca o instituţie, căreia i se deleagă prin lege funcţia de a judeca litigiile vizate în acordurile încheiate între părţile respectivelor litigii.

Între cele două activităţi jurisdicţionale – cea statală şi cea arbitrală – există o interferenţă, care rezultă din trăsăturile esenţiale comune pe care acestea le comportă: ambele procese se conduc de aceleaşi principii fundamentale – egalitatea părţilor în proces, contradictorialitatea, respectarea dreptului la apărare, obligativitatea de motivare a deciziilor etc.; atât judecătorul, cât şi arbitrul sunt învestiţi cu puterea de a emite decizii cu caracter obligatoriu, susceptibile de executare pe cale silită; ambele proceduri au aceeaşi finalitate: rezolvarea diferendelor izvorâte din raporturile comerciale internaţionale. Jurisdicţia arbitrală se exercită în strânsă conexiune cu jurisdicţia statală. Activitatea judecătorească şi activitatea arbitrală sunt două elemente ale aceluiaşi edificiu: instituţia arbitrajului nu poate fi detaşată de cea jurisdicţională statală, aceste două ramuri ale justiţiei trebuie să interacţioneze şi să colaboreze. Necesitatea unor asemenea colaborări este determinată de centralizarea, specializarea şi eficacitatea organelor jurisdicţionale statale, cât şi de faptul că aducerea la îndeplinire a hotărârii date de un tribunal arbitral, în cazul refuzului de a o executa benevol, este posibilă doar cu aplicarea forţei de constrângere a statului.

Se cuvine de remarcat că în dreptul comparat există astăzi o diferenţă între două modele de relaţii, între instituţiile de arbitraj şi cele jurisdicţionale statale. Abordările din sistemele anglo-saxone sunt substanţial diferite de cele împărtăşite de sistemele continentale în acest domeniu [4]. Cele din urmă se caracterizează prin tendinţa de a recunoaşte arbitrilor un domeniu de intervenţie cât mai larg, acordându-le posibilitatea să se pronunţe, atât în fapt cât şi în drept, astfel încât să fie exclusă posibilitatea de a se adresa în cursul procedurii de arbitraj judecătorului statal pentru a-i supune chestiuni de drept.

Situaţia este diferită în sistemele anglo-saxone, care sunt dominate de instituţia *case stated,* în virtutea căreia decizia judecătorului se impune arbitrului la orice etapă de tranşare a litigiului. Poziţia ocupată de aceste sisteme juridice se explică prin preocuparea de a asigura securitatea juridică prin garantarea unităţii jurisprudenţei instanţelor arbitrale şi a celor judecătoreşti. Această practică, deşi are tendinţa de diminuare chiar şi în sistemele în care a apărut, este privită, pe bună dreptate, ca un obstacol major în calea unei armonizări reale a arbitrajului pe plan mondial [5].Totuşi, în epoca globalizării tendinţa de favorizare a arbitrajului, ca modalitate de soluţionare a diferendelor comerciale internaţionale, pare să domine în întreaga lume. Practicile arbitrale, deciziile judecătoreşti şi convenţiile internaţionale care întrunesc tot mai multe state, duc la o recunoaştere universală a arbitrajului şi au ca efect o uniformizare care depăşeşte tradiţionalele controverse dintre diferitele familii de drept [6].

Ca rezultat, potrivit unei abordări cvasiuniforme, în linii mari, sunt posibile trei domenii ale intervenţiei judecătorului statal într-un arbitraj în desfăşurare sau finalizat. În primul rând, instanţa naţională poate fi chemată să se pronunţe asupra propriei jurisdicţii, respectiv şi asupra jurisdicţiei tribunalului arbitral, ori de câte ori o parte, prin încălcarea acordului de arbitraj, recurge la instanţa judecătorească. În al doilea rând, judecătorul este invitat să intervină în sprijinul arbitrajului, completând competenţa arbitrilor pentru chestiuni care exced atribuţiile lor (de exemplu, instituirea măsurilor asiguratoare sau provizorii, recunoaşterea şi executarea sentinţelor arbitrale străine etc.). În cele din urmă, judecătorul naţional este în mod firesc competent să controleze sentinţa arbitrală, care devine obligatorie pentru părţile litigante [7].

În cadrul fiecării intervenţii, judecătorul statal va efectua, într-o măsură mai extinsă sau mai restrânsă, un control al regularităţii arbitrajului. Faptul că părţile încredinţează tranşarea litigiilor lor unui tribunal arbitral nu înseamnă că ele renunţă la protecţia din partea jurisdicţiei statului, deoarece controlul judecătoresc este chemat să vegheze asupra respectării legalităţii atât la redactarea convenţiilor de arbitraj, cât şi la aplicarea lor, pentru ca arbitrajul să se desfăşoare în corespundere cu ordinea juridică naţională şi cu cea internaţională. Astfel, controlul jurisdicţiei statale asupra arbitrajului comercial internaţional apare ca o protecţie acordată părţilor aflate în litigiu contra unor eventuale încălcări ale drepturilor şi intereselor lor ocrotite de lege, ca o garanţie a statului în înfăptuirea justiţiei.

Republica Moldova se află printre statele care, cel puţin pe plan legislativ, favorizează arbitrajul ca metodă alternativă de soluţionare a disputelor din sfera comerţului internaţional, protejându-l contra imixtiunilor nejustificate din partea autorităţilor statale. Art.5 din Legea RM cu privire la arbitrajul comercial internaţional nr. 24-XVI din 22.02.2008 (în continuare – Legea 24/2008) statuează cu valoare de principiu: „asupra relaţiilor reglementate de prezenta lege nu se admite nicio intervenţie din partea instanţelor de judecată, cu excepţia cazurilor prevăzute de prezenta lege" [8]. Astfel, legea garantează că toate cazurile posibile de intervenţie a jurisdicţiei statale în procesul arbitral sunt clar specificate în normele legale.

Potrivit legislaţiei noastre naţionale, intervenţia jurisdicţiei statale se rezumă la următoarele situaţii:

- instanţa de judecată, la cererea unei părţi interesate, se poate pronunţa asupra existenţei sau valabilităţii convenţiei de arbitraj (art. 8 din Legea 24/2008);
- instanţa de judecată, la cererea unei părţi a procedurii arbitrale, se poate pronunţa asupra competenţei tribunalului arbitral (art. 16 din Legea 24/2008) [9];
- instanţa de judecată, la cererea unei părţi a procedurii arbitrale, poate încuviinţa sau refuza executarea unei măsuri asigurătoare sau măsuri provizorii cu privire la obiectul litigiului, dispuse de tribunalul arbitral (art. 17 din Legea 24/2008);

- instanţa de judecată, la cererea tribunalului arbitral sau a unei părţi în proces, poate acorda asistenţă la obţinerea probelor (art. 17 din Legea 24/2008);

- instanţa de judecată, în prezenţa temeiurilor prevăzute de lege, poate desfiinţa hotărârea arbitrală (art. 37 din Legea 24/2008; art. 477-481 CPC);

- instanţa de judecată, la cererea părţii interesate, recunoaşte hotărârea arbitrală, indiferent de ţara în care a fost pronunţată, şi asigură executarea ei, sau, în cazurile prevăzute de lege, refuză recunoaşterea sau executarea unei asemenea hotărâri (art. 38 şi 39 din Legea 24/2008, art. 467-476, 482-486 CPC).

În continuare, vom aborda unele aspecte ce ţin de cel din urmă caz de intervenţie a instanţelor de jurisdicţie statală în procedura arbitrală – acelea ce ţin de competenţele instanţelor judecătoreşti în materia recunoaşterii şi executării sentinţelor arbitrale străine. În cadrul acestor proceduri, relaţiile dintre instituţia de arbitraj comercial internaţional şi instanţele judecătoreşti naţionale se pot înfăţişa într-o configuraţie trilaterală: tribunalul arbitral – instanţa de judecată din statul în care sentinţa arbitrală este dată – instanţa de judecată din statul în care sentinţa trebuie să fie executată. Vom examina, în special, situaţia în care sentinţa arbitrală este anulată de tribunalul naţional competent din statul în care sentinţa a fost pronunţată.

În acest context, prezintă interes răspunsul la întrebarea: poate oare fi pusă în executare într-un alt stat o sentinţă arbitrală anulată de tribunalul naţional competent din statul de origine al tribunalului arbitral? Altfel spus, poate oare tribunalul naţional din statul, în care se solicită executarea unei sentinţei arbitrale, să recunoască şi să execute această sentinţă, chiar dacă ea a fost anulată de tribunalul competent din statul în care şi-a avut sediul tribunalul arbitral? Pentru a răspunde la această întrebare, vom face referinţă la prevederile Convenţiei pentru recunoaşterea şi executarea sentinţelor arbitrale străine, adoptată la New York, la 10 iunie 1958 [10] şi la unele cauze notorii din jurisprudenţa internaţională.

Potrivit Convenţiei de la New York, tribunalele statelor membre pot refuza recunoaşterea şi executarea unei sentinţe arbitrale străine, în cazurile prevăzute în lista din art. V, *inter alia*, în cazul în care „[…] sentinţa nu a devenit încă obligatorie pentru părţi sau *a fost anulată sau suspendată de o autoritate competentă a ţării în care, sau după legea căreia, a fost dată sentinţa”* (art. V alin.(1) lit. e). Din textul Convenţiei este clar că statele membre *sunt obligate* să recunoască şi să execute o sentinţă arbitrală străină, dacă nu există niciun temei de refuz cuprins în lista sus-menţionată. Însă situaţia nu este la fel de clară atunci când *există* vreun temei pentru refuz specificat în respectiva listă. În asemenea cazuri, potrivit unor interpretări [11], tribunalele statelor membre au o putere discreţionară; ele pot să *nu recunoască*, dar pot şi *să recunoască* o asemenea sentinţă arbitrală [12].

Mai mult ca atât, potrivit art.VII alin.(1) al Convenţiei de la New York, dispoziţiile acesteia „…nu privează nici o parte interesată de dreptul pe care l-ar putea avea de a se prevala de o sentinţă arbitrală în modul şi în măsura admisă de legislaţia sau tratatele ţării în care sentinţa este invocată”. Această prevedere cu valoare de principiu denumită în literatură „aplicarea dreptului mai favorabil” permite părţii interesate să aplice normele legale naţionale în materia recunoaşterii şi executării sentinţei arbitrale străine, atunci când acestea sunt mai favorabile decât reguli-le stabilite în Convenţia de la New York.

O speţă marcantă la acest capitol este cauza *Hilmarton vs OTV* [13] din jurisprudenţa franceză. Într-o decizie din 1993 Curtea de Casaţie a Franţei a menţinut decizia Curţii de Apel de la Paris de a executa în Franţa o sentinţă arbitrală emisă în Elveţia şi anulată de autorităţile competente elveţiene. Curtea de Casaţie, invocând art.VII *supra* din Convenţia de la New York, a statuat că OTV se poate prevala de normele legale franceze privind recunoaşterea sentinţelor arbitrale străine. De notat că art.1502

din Noul Cod de procedură al Franţei nu include ca temei pentru a refuza recunoaşterea şi executarea unei sentinţe arbitrale străine faptul că aceasta a fost anulată în statul de origine a arbitrajului.

Sunt relevante în acest context observaţiile făcute de Curtea de Casaţie:

a) sentinţa arbitrală pronunţată în Elveţia este o sentinţă internaţională şi nu se integrează în sistemul juridic al acestui stat, astfel ea rămânând în vigoare chiar dacă a fost anulată;

b) recunoaşterea în Franţa a unei sentinţe arbitrale anulate în statul de origine nu contravine concepţiei franceze a ordinii publice internaţionale.

În unele cazuri similare, tribunalele arbitrale invocă şi art. III din Convenţia de la New York, care stipulează că statele membre nu vor impune „… condiţii mult mai riguroase, nici cheltuieli de judecată mult mai ridicate, decât acelea care sunt impuse pentru recunoaşterea sau executarea sentinţelor arbitrale naţionale". Astfel, în cauza *Yukos Capital Sarl vs Rosneft*, prin decizia Curţii de Apel din Amsterdam din 28 aprilie 2009, s-a admis recunoaşterea şi executarea sentinţei arbitrale pronunţate de Curtea de Arbitraj Comercial Internaţional de pe lângă Camera de Comerţ şi Industrie a Federaţiei Ruse, dar anulată prin decizia Curţii Federale de Arbitraj a Federației Rusie (instanţă jurisdicţională statală), prin care s-a dispus ca Rosneft să achite către Yukos Capital Sarl suma de 389,3 mil. dolari SUA. Curtea Supremă a Olandei, prin decizia sa din 25 iunie 2010, a respins recursul Rosneft ca inadmisibil şi a menţinut decizia Curţii de Apel. Curtea Supremă a Olandei, invocând art. III al Convenţiei de la New York, şi-a motivat decizia prin aceea că „…este extrem de probabil că deciziile emise de judecătorul rus ce a anulat sentinţa arbitrală sunt rezultatul unei justiţii care trebuie calificată ca parţială şi dependentă, iar astfel de decizii nu pot fi recunoscute în Olanda" [14].

În continuare, vom elucida chestiunea dacă, în ţara noastră, instituţia de arbitraj interferează şi cu alte autorităţi jurisdicţionale statale, în afară de instanţele judecătoreşti, în special cu organul de jurisdicţie constituţională. Curtea Constituţională a fost concepută de legiuitorul constituant naţional după modelul *kelsenian*, ca o autoritate specializată de justiţie constituţională, separată de sistemul judecătoresc de drept comun. Cu toate că în momentul actual domeniul de activitate al arbitrajului comercial internaţional şi cel al organului de jurisdicţie constituţională nu au oarecare tangenţe, în perspectivă se întrevede posibilităţi de interacţiune a acestora.

Astfel, în ultimii ani, după Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 2 din 09 februarie 2016 [15], a fost deschisă calea pentru eficientizarea instituţiei excepţiei de neconstituţionalitate. Ca rezultat, accesul la Curtea Constituţională pe calea excepţiei de neconstituţionalitate s-a dovedit a fi un mijloc eficient de apărare a drepturilor constituţionale ale persoanelor private şi, în acelaşi timp, o modalitate eficientă de control al constituţionalităţii actelor normative care privesc drepturile şi libertăţile fundamentale ale justiţiabililor. În acest context, având în vedere rolul crescând al arbitrajului ca modalitate alternativă de soluţionare a litigiilor, considerăm că este necesar de operat amendamente constituţionale şi legislative pentru ca excepţia de neconstituţionalitate să poată fi ridicată nu numai în faţa instanţelor de drept comun, dar şi în faţa instanţelor de arbitraj comercial.

În acest sens, este relevant exemplul României, unde, conform art. 146 lit. d) din Constituţie, Curtea Constituţională „hotărăşte asupra excepţiilor de neconstituţionalitate privind legile şi ordonanţele, ridicate în faţa instanţelor judecătoreşti *sau de arbitraj comercial…"*. Este important de remarcat că în luna martie 2013 Curtea Constituţională a României a înregistrat o premieră în jurisprudenţa sa; ea s-a pronunţat pentru prima dată într-un dosar privind

o excepţie de neconstituţionalitate ridicată în faţa unei instanţe internaţionale de arbitraj comercial – Curtea Internaţională de Arbitraj de pe lângă Camera Internaţională de Comerţ de la Paris. Statuând asupra competenţei sale de a examina sesizarea în cauză, Curtea Constituţională, abordând textele constituţionale şi legale şi dintr-o perspectivă teleologică, a considerat că finalitatea urmărită de legiuitor prin introducerea instanţelor de arbitraj comercial în sfera organelor în faţa cărora poate fi ridicată excepţia de neconstituţionalitate, a fost aceea de a asigura un cât mai larg acces la justiţia constituţională. Această viziune privitoare la instanţele care pot sesiza Curtea este în acord şi cu interpretarea pe care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a dat-o în jurisprudenţa sa conceptului de „tribunal" prevăzut de art. 6 din Convenţia pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale, în sensul că acesta „nu trebuie neapărat să fie înţeles ca semnificând o instanţă de judecată de tip clasic, integrată de structurile judiciare ordinare ale ţării […]; de asemenea, poate conţine un organ însărcinat cu examinarea unui număr restrâns de litigii, cu condiţia că oferă întotdeauna garanţiile corespunzătoare" (Hotărârea pronunţată în cauza *Campbell şi Fell împotriva Marii Britanii*, din 28 iunie 1984, paragr. 76 sau Hotărârea pronunţată în cauza *Lithgow şi alţii împotriva Marii Britanii* din 8 iulie 1986, paragr. 201) [16].

Concluzii. Într-o lume politică şi economică în permanentă schimbare, arbitrajul, întemeiat pe un acord încheiat între subiecţii raporturilor comerciale internaţionale, care au convenit să excludă competenţa instanţelor judecătoreşti, preferând rapiditatea, supleţea şi caracterul definitiv al procesului arbitral, stabileşte un echilibru între necesitatea de a înfăptui justiţia şi imperativele moderne de celeritate şi eficienţă în rezolvarea disputelor ce apar în comerţul internaţional. Arbitrajul comercial internaţional apare ca o formă alternativă a justiţiei care vine să susţină justiţia statală.

Reglementările legislaţiilor naţionale privind intervenţia jurisdicţiei statale în arbitrajul comercial internaţional au ca scop: facilitarea bunei desfăşurări a procesului arbitral, protejarea părţilor aflate în litigiu contra unor eventuale încălcări ale drepturilor şi intereselor lor ocrotite de lege, dar şi protejarea jurisdicţiei arbitrale contra unor eventuale intervenţii imprevizibile şi abuzive din partea jurisdicţiei statale, în măsură să afecteze procesul arbitral.

Relaţiile dintre arbitraj şi jurisdicţia statală se înfăţişează sub două aspecte: a) relaţii de colaborare şi b) relaţii de control. Aceste relaţii sunt ghidate de două principii de bază: pe de o parte, eficacitatea arbitrajului ca modalitate de soluţionare a litigiilor cu efect definitiv şi obligatoriu, iar pe de altă parte, securitatea juridică a părţilor şi respectarea drepturilor lot fundamentale la fiecare etapă a procesului, concretizată prin regularitatea formală şi materială a arbitrajului.

Referințe:

1. JACQUET, J.-M., DELEBECQUE, Ph. *Droit du commerce international.* Paris: Dalloz, 2000, p. 313.
2. BABIUC, V. *Dreptul comerţului internațional*. București: Atlas Lex, 1994, p.163-164.
3. CEDO, Hotărârea din 16 iulie 1971, în cauza Ringeisen contra Austriei, Seria A, art.13, paragr. 94; Hotărârea din 29 mai 1986, în cauza Feldburgge contra Ţărilor de Jos, Seria A, nr.99, paragr. 26.
4. Parker School of Foreign and Comparative Law. *International Commercial Arbitration and the Courts.* NewYork, 1989.
5. SANDERS, P. *L'intervention du juge dans la procédure arbitrale (de la clause compromissoire à la sentence)*. Rev. arb., 1980, p. 238.
6. THORENS, J. *L'arbitre international au point de rencontre des traditions de droit civil et de la common law, Etudes de droit international en l'honneur de Pierre Lalive*. Bâle, 1993, p. 693 și urm.
7. ROZAS, J.C.F. *Le rôle des juridictions étatiques devant l'arbitrage commercial international*. Recueil

des Cours de l'Académie de La Haye de droit international. (Kluwer) La Haye, Pays Bas, 2002, p.40 și urm.

8. *Monitorul Oficial*, nr.19-21/69 din 03.02.2009.

9. Legea 24/2008 (art. 16 alin. (3)) precizează că tribunalul arbitral poate statua asupra competenţei sale, tratând această problemă ca o chestiune prealabilă sau în hotărârea de fond. În cazul în care tribunalul arbitral determină competența sa cu titlu de chestiune prealabilă, legea prevede posibilitatea unui control imediat din partea instanței judecătorești competente, în timp ce tribunalul arbitral este liber să continue procedura arbitrală și să pronunțe hotărârea. Dacă tribunalul arbitral decide să statueze asupra competenței sale în hotărârea sa de fond, controlul jurisdicției statale este posibil în cadrul procedurii de examinare a cererii de desființare a hotărârii arbitrale (art. 37 din Legea 24/2008) sau în cadrul procedurii de recunoaștere și executare a hotărârii arbitrale (art. 39 din Legea 24/2008).

10. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958):http://www.uncitral.org/pdf/english/texts/arbitration/NY-conv/New-York-Convention-E.pdf.

11. BAJAJ, G. *A case of winning the battle and losing the war: Yukos vs Russian Federation,* https://www.dlapiper.com/en/dubai/insights/publications/2016/06/yukos-v-russian-federation/

12. Versiunea în limba engleză a art. V din Convenția de la New York prevede următoarele: „*[r]ecognition and enforcement of the award may be refused…*". La fel, art.39 alin.(1) din Legea 24/2008 dispune: „Recunoaşterea sau executarea hotărârii arbitrale, indiferent de ţara în care a fost pronunţată, *poate fi refuzată*…".

13. Hilmarton vs Omnium de Traitement et de Valorisation, Cass civ 1, 23 March 1994, ASA Bulletin 1994, p. 445.

14. Citat după: LAZĂR, D. *Eficacitatea internațională a sentințelor arbitrale străine în sistemul Convenției de la New York din 1958* / Teză de doctor în drept. Chișinău, 2016, p.84.

15. Hotărârea nr. 2 din 09.02.2016 pentru interpretarea art. 135 alin. (1) lit. a) şi g) din Constituţia Republicii Moldova (excepția de neconstituționalitate). http://const-court.md/ccdocview.php?tip=hotariri&docid=556&l=ro

16. Decizia nr. 123 din 5 martie 2013 https://www.juridice.ro/wp-content/uploads/2014/04/D0123_13.pdf

Prezentat la 06.11.2018